

Національний медичний університет імені О.О. Богомольця
Кафедра фізичної реабілітації та спортивної медицини

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор науково-педагогічної та
навчальної роботи
професор О.М. Власенко
2020 рік

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

з дисципліни «Обстеження, методи оцінки та контролю в фізичній
реабілітації»

Освітній рівень перший рівень вищої освіти – бакалавр
Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»
Спеціальність 227 «Фізична терапія, ерготерапія»
Освітня програма «Фізична терапія, ерготерапія»

2019–2023 рік

Робоча програма **«Обстеження, методи оцінки та контролю в фізичній реабілітації»**
(назва навчальної дисципліни) для студентів

за освітнім рівнем **бакалавр**, спеціальністю **227 «Фізична терапія, ерготерапія»**

курсу та факультету **III курсу, медико-психологічного факультету**

Розробники: к.мед.н., доцент Коршак В.М.
д.мед.н., професор Дорофєєва О.Є.
к.педн., доцент Яримбаш К.С.
к.мед.н., асистент Волинець Л.М.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри **фізичної реабілітації та спортивної медицини**

Протокол від **«30» серпня_2019 року № 1**

Завідувач кафедри _____ (Дорофєєва О.Є.)
(підпис) (прізвище та ініціали)

Перезатверджено:

на 2020/2021н.р. _____ «30» серпня_2020 р. протокол № 1
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ «__» _____ 20__ р. протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ «__» _____ 20__ р. протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ «__» _____ 20__ р. протокол №__
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н.р. _____ «__» _____ 20__ р. протокол №__
(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань _____. (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки _____. (шифр і назва)		
Модулів – 1	Спеціальність: 22 «Стоматологія»	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 1		III-й	-
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ - _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин – 120		V-й	-
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – самостійної роботи студента –	Освітньо-кваліфікаційний рівень: «бакалавр»	Лекції	
		14 год	-
		Практичні, семінарські	
		40 год.	-
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
66 год	-		
Індивідуальні завдання: -			
Вид контролю: Диф залік			

Співвідношення аудиторної роботи до самостійної роботи студентів: 1:1.

2. Мета, очікувані результати навчання та критерії оцінювання результатів навчання

Мета. Набуття теоретичних та практичних знань з особливостей діагностики та інтерпретації й впровадження отриманих даних в лікувальний процес.

знати:

- загальні основи фізичної реабілітації;
- сучасні підходи обстеження та оцінювання різних систем організму хворого для діагностики та прогнозування втрачання їх функцій;

вміти:

- спостерігати і оцінювати невимушені рухи пацієнта протягом всього

курсу реабілітації для визначення ймовірних проблем і пошуку їх розв'язання;

- опитувати пацієнта за певним алгоритмом та скласти історії рухових порушень, на основі яких скласти неформальний план подальшого його обстеження;
- володіти вміннями і навичками стандартних методів обстеження, придатних для клінічного застосування;
- аналізувати зібрані дані для визначення обсягу функціональних порушень залежно від віку, статі, професійної та рекреаційної діяльності.

Критерії оцінювання результатів навчання

Реалізація основних завдань контролю знань здобувачів вищої освіти у НМУ досягається системними підходами до оцінювання та комплексністю застосування різних видів контролю. Згідно з діючою в університеті системою комплексної діагностики знань студентів, з метою стимулювання планомірної та систематичної навчальної роботи, оцінка знань студентів здійснюється за 200-бальною системою.

Форми контролю знань студентів:

- поточний;
- підсумковий модульний;
- семестровий підсумковий (залік, диференційований залік, екзамен).

Компетентності та результати навчання, формуванню яких сприяє дисципліна (взаємозв'язок з нормативним змістом підготовки здобувачів вищої освіти, сформульованим у термінах результатів навчання у Стандарті).

Згідно з вимогами стандарту, дисципліна забезпечує набуття студентами **компетентностей**:

Загальні:

ЗК 01. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК 02. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК 03. Навички міжособистісної взаємодії.

ЗК 04. Здатність працювати в команді.

ЗК 05. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

ЗК 06. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 07. Здатність спілкуватися іноземною мовою.

ЗК 08. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК 09. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 10. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 11. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 12. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК 13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та

необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК 15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

Спеціальні:

СК 01. Здатність пояснити пацієнтам, клієнтам, родинам, членам міждисциплінарної команди, іншим медичним працівникам потребу у заходах фізичної терапії, ерготерапії, принципи їх використання і зв'язок з охороною здоров'я.

СК 02. Здатність аналізувати будову, нормальний та індивідуальний розвиток людського організму та його рухові функції.

СК 03. Здатність трактувати патологічні процеси та порушення і застосовувати для їх корекції придатні засоби фізичної терапії, ерготерапії.

СК 04. Здатність враховувати медичні, психолого-педагогічні, соціальні аспекти у практиці фізичної терапії, ерготерапії.

СК 05. Здатність провадити безпечну для пацієнта/клієнта та практикуючого фахівця практичну діяльність з фізичної терапії, ерготерапії у травматології та ортопедії, неврології та нейрохірургії, кардіології та пульмонології, а також інших областях медицини.

СК 06. Здатність виконувати базові компоненти обстеження у фізичній терапії та/або ерготерапії: спостереження, опитування, вимірювання та тестування, документувати їх результати.

СК 07. Здатність допомогти пацієнту/клієнту зрозуміти власні потреби, обговорювати та пояснювати зміст і необхідність виконання програми фізичної терапії та ерготерапії.

СК 08. Здатність ефективно реалізовувати програму фізичної терапії та/або ерготерапії.

СК 09. Здатність забезпечувати відповідність заходів фізичної терапії та/або ерготерапії функціональним можливостям та потребам пацієнта/клієнта.

СК 10. Здатність проводити оперативний, поточний та етапний контроль стану пацієнта/клієнта відповідними засобами й методами (додаток 3) та документувати отримані результати.

СК 11. Здатність адаптовувати свою поточну практичну діяльність до змінних умов.

СК 12. Здатність надавати долікарську допомогу під час виникнення невідкладних станів.

СК 13. Здатність навчати пацієнта/опікунів самообслуговуванню/догляду, профілактиці захворювань, травм, ускладнень та неповносправності, здоровому способу життя.

СК 14. Здатність знаходити шляхи постійного покращення якості послуг фізичної терапії та ерготерапії.

Результати навчання з дисципліни:

ПР 01. Демонструвати готовність до зміцнення та збереження особистого та громадського здоров'я шляхом використання рухової активності людини та проведення роз'яснювальної роботи серед пацієнтів/клієнтів, членів їх родин, медичних фахівців, а також покращенню довкілля громади.

ПР 02. Спілкуватися усно та письмово українською та іноземною мовами у професійному середовищі, володіти фаховою термінологією та професійним дискурсом, дотримуватися етики ділового спілкування; складати документи, у тому числі іноземною мовою (мовами).

ПР 03. Використовувати сучасну комп'ютерну техніку; знаходити інформацію з різних джерел; аналізувати вітчизняні та зарубіжні джерела інформації, необхідної для виконання професійних завдань та прийняття професійних рішень.

ПР 04. Застосовувати у професійній діяльності знання біологічних, медичних, педагогічних та психосоціальних аспектів фізичної терапії та ерготерапії.

ПР 05. Надавати долікарську допомогу при невідкладних станах та патологічних процесах в організмі; вибирати оптимальні методи та засоби збереження життя.

ПР 06. Застосовувати методи й інструменти визначення та вимірювання структурних змін та порушених функцій організму, активності та участі (додаток 3), трактувати отриману інформацію.

ПР 07. Трактувати інформацію про наявні у пацієнта/клієнта порушення за Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я (МКФ) та Міжнародною класифікацією функціонування, обмеження життєдіяльності та здоров'я дітей та підлітків (МКФ ДП).

ПР 08. Діяти згідно з нормативно-правовими вимогами та нормами професійної етики.

ПР 09. Реалізувати індивідуальні програми фізичної терапії, ерготерапії.

ПР 10. Здійснювати заходи фізичної терапії для ліквідації або компенсації рухових порушень та активності (додаток 4).

ПР 11. Здійснювати заходи ерготерапії для ліквідації або компенсації функціональних та асоційованих з ними обмежень активності та участі в діяльності.

ПР 12. Застосовувати сучасні науково-доказові дані у професійній діяльності.

ПР 13. Обирати оптимальні форми, методи і прийоми, які б забезпечили шанобливе ставлення до пацієнта/клієнта, його безпеку/захист, комфорт та приватність.

ПР 14. Безпечно та ефективно використовувати обладнання для проведення реабілітаційних заходів, контролю основних життєвих показників пацієнта, допоміжні технічні засоби реабілітації для пересування та самообслуговування.

ПР 15. Вербально і невербально спілкуватися з особами та групами співрозмовників, різними за віком, рівнем освіти, соціальною і професійною приналежністю, психологічними та когнітивними якостями тощо, у мультидисциплінарній команді.

ПР 16. Проводити інструктаж та навчання клієнтів, членів їх родин, колег і невеликих груп.

ПР 17. Оцінювати результати виконання програм фізичної терапії та ерготерапії, використовуючи відповідний інструментарій (додаток 3), та за потреби, модифікувати поточну діяльність.

ПР 18. Оцінювати себе критично, засвоювати нову фахову інформацію, поглиблювати знання за допомогою самоосвіти, оцінювати й представляти власний досвід, аналізувати й застосовувати досвід колег.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Сучасні методи функціональної діагностики в фізичній реабілітації.

Тема 1. Соматоскопічна оцінка фізичного розвитку. Фізичний розвиток. Мета та методи визначення фізичного розвитку.

Тема 2. Антропометричні обстеження і оцінка фізичного розвитку. Соматоскопічне обстеження і оцінка фізичного розвитку. Класифікація соматотипів. Види класифікацій. Постава та методи визначення.

Тема 3. Методи обстеження і оцінки об'єму рухів в суглобах. Реабілітаційне обстеження. Функціональні індекси. Оцінка функціонального стану ОРА. Патологічні зміни рухів у суглобах.

Тема 4. Мануальне м'язове тестування (сила, тонус). М'язова сила. Методи оцінки сили м'язів. М'язовий тонус. Методи и методики визначення м'язового тону.

Тема 5. Прості і комбіновані функціональні проби системи кровообігу. Основні функціональні показники системи кровообігу. Функціональні ознаки та механізми розвитку позитивних і негативних змін системи кровообігу при фізичних навантаженнях в процесі фізичної реабілітації хворих

Тема 6. Визначення і оцінка аеробних резервів організму. Основні задачі функціонального тестування. Класифікація функціональних проб аеробної спрямованості. Типи реакції системи кровообігу на дозоване фізичне навантаження.

Тема 7. Обстеження і оцінка системи кровообігу в стані спокою. Класифікація функціональних проб. Методика проведення та інтерпретація результатів дослідження.

Тема 8. Обстеження і оцінка функціональних резервів системи кровообігу при дозованих динамічних фізичних навантаженнях. Велоергометрія. Проби з ДФН, НМСК. Степергометрія. Проба Мастера.

Тема 9. Визначення та оцінка резервів системи кровообігу при дозованих ізометричних навантаженнях, з гіпоксичними пробами. Класифікація, методика проведення та інтерпретація результатів. Проба Флека з вимірюванням ЧСС. Гемодинамічна реакція при виконанні дозованих ізометричних навантаженнях. Проба Вальсави. Проба з локальним ізометричним фізичним навантаженням. Проба з затримкою дихання після.

Тема 10. Статична оцінка функціонального стану системи зовнішнього дихання. Основні функціональні показники системи зовнішнього дихання. Класифікація функціональних проб для оцінки системи зовнішнього дихання.

Тема 11. Визначення та оцінка функціональних резервів системи зовнішнього дихання. Спірографічне визначення і оцінка зовнішнього дихання. Резервний обсяг вдиху та видиху, залишковий обсяг.

Тема 12. Обстеження і оцінка вегетативної нервової системи. Вегетативні розлади. Дермографізм. Окосерцевий рефлекс (Даньїні - Ашнера). Синокаротидний рефлекс (Чермака - Герінга). Солярний рефлекс (епігастральний Тома— Ру). Ортостатична проба. Кліноортостатична проба. Визначення функціонального стану ВНС за індексом Кердо. Визначення функціонального стану ВНС за індексом Хільдебранта.

Тема 13. Визначення та оцінка функціонального стану вестибулярного апарату. Оцінка вестибулярного апарату пробою Яроцького. Оцінка статичної координаційної функції – проба Ромберга. Проби для визначення динамічної координаційної функції нервової системи: пальце-носова проба, п'ятково-колінні проба. Визначення психомоторних резервів нервової системи теплінг- тестом.

Тема 14. Визначення біологічного віку людини. Поняття «біологічний вік», «календарний вік», «фізіологічний вік», «передчасне старіння». Визначення і оцінка біологічного віку. Суб'єктивна оцінка здоров'я. Основні причини «раптового старіння».

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістовного модуля і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усь ого	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Сучасні методи функціональної діагностики в фізичній реабілітації						
1. Соматоскопічна оцінка фізичного розвитку	7	1	2		Написання реферату за обраною науковою темою	4
2. Антропометричні обстеження і оцінка фізичного розвитку	8	1	3			4
3. Методи обстеження і оцінки об'єму рухів в суглобах.	8	1	2			5
4. Мануальне м'язове тестування (сила , тонусу	7	1	2			4
5. Прості і комбіновані функціональні проби системи кровообігу	8	1	3			4
6.Визначення і оцінка аеробних резервів організму	9	1	3			5
7. Обстеження і оцінка системи кровообігу в стані спокою	7	1	2			4

8. Обстеження і оцінка функціональних резервів системи кровообігу при дозованих динамічних фізичних навантаженнях	9	1	3		5
9. Визначення та оцінка резервів системи кровообігу при дозованих ізометричних навантаженнях, з гіпоксичними пробами	9	1	3		5
10. Статична оцінка функціонального стану системи зовнішнього дихання	9	1	3		5
11. Визначення та оцінка функціональних резервів системи зовнішнього дихання	9	1	3		5
12. Обстеження і оцінка вегетативної нервової системи	9	1	3		5
13. Визначення та оцінка функціонального стану вестибулярного апарату	9	1	3		5
14. Визначення біологічного віку людини	9	1	3		5
ВСЬОГО ГОДИН:	120	14	40		66

5. Теми лекційних занять

№ з/р	Тема	Кількість годин
Змістовий модуль 1. Сучасні методи функціональної діагностики в фізичній реабілітації		
1	Соматоскопічна оцінка фізичного розвитку	1
2	Антропометричні обстеження і оцінка фізичного розвитку	1
3	Методи обстеження і оцінки об'єму рухів в суглобах.	1
4	Мануальне м'язове тестування (сила, тонузу)	1
5	Прості і комбіновані функціональні проби системи кровообігу	1
6	Визначення і оцінка аеробних резервів організму	1
7	Обстеження і оцінка системи кровообігу в стані спокою	1
8	Обстеження і оцінка функціональних резервів системи кровообігу при дозованих динамічних фізичних навантаженнях	1
9	Визначення та оцінка резервів системи кровообігу при дозованих ізометричних навантаженнях, з гіпоксичними пробами	1
10	Статична оцінка функціонального стану системи зовнішнього дихання	1
11	Визначення та оцінка функціональних резервів системи зовнішнього дихання	1
12	Обстеження і оцінка вегетативної нервової системи	1
13	Визначення та оцінка функціонального стану вестибулярного апарату	1
14	Визначення біологічного віку людини	1
	ВСЬОГО ГОДИН:	14

6. Теми семінарських занять

Згідно робочої програми навчальної дисципліни «Обстеження, методи оцінки та контролю в фізичній реабілітації» семінарські заняття не заплановані.

7. Теми практичних занять

№ з/р	Тема	Кількість годин
1	Соматоскопічна оцінка фізичного розвитку	2
2	Антропометричні обстеження і оцінка фізичного розвитку	3
3	Методи обстеження і оцінки об'єму рухів в суглобах.	2
4	Мануальне м'язове тестування (сила, тонусу)	2
5	Прості і комбіновані функціональні проби системи кровообігу	3
6	Визначення і оцінка аеробних резервів організму	3
7	Обстеження і оцінка системи кровообігу в стані спокою	2
8	Обстеження і оцінка функціональних резервів системи кровообігу при дозованих динамічних фізичних навантаженнях	3
9	Визначення та оцінка резервів системи кровообігу при дозованих ізометричних навантаженнях, з гіпоксичними пробами	3
10	Статична оцінка функціонального стану системи зовнішнього дихання	3
11	Визначення та оцінка функціональних резервів системи зовнішнього дихання	3
12	Обстеження і оцінка вегетативної нервової системи	3
13	Визначення та оцінка функціонального стану вестибулярного апарату	3
14	Визначення біологічного віку людини	3
	Всього	40

8. Теми лабораторних занять

Згідно робочої програми з дисципліни «Обстеження, методи оцінки та контролю в фізичній реабілітації» лабораторні заняття не заплановані.

9. Теми самостійної роботи

№ з/р	Тема	Кількість годин
1	Соматоскопічна оцінка фізичного розвитку	4
2	Антропометричні обстеження і оцінка фізичного розвитку	4
3	Методи обстеження і оцінки об'єму рухів в суглобах.	5
4	Мануальне м'язове тестування (сила, тонусу)	4
5	Прості і комбіновані функціональні проби системи кровообігу	4
6	Визначення і оцінка аеробних резервів організму	5
7	Обстеження і оцінка системи кровообігу в стані спокою	4

8	Обстеження і оцінка функціональних резервів системи кровообігу при дозованих динамічних фізичних навантаженнях	5
9	Визначення та оцінка резервів системи кровообігу при дозованих ізометричних навантаженнях, з гіпоксичними пробами	5
10	Статична оцінка функціонального стану системи зовнішнього дихання	5
11	Визначення та оцінка функціональних резервів системи зовнішнього дихання	5
12	Обстеження і оцінка вегетативної нервової системи	5
13	Визначення та оцінка функціонального стану вестибулярного апарату	5
14	Визначення біологічного віку людини	5
	Всього	66

10. Індивідуальні завдання:

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (далі – ІНДЗ) є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання з курсу «**Обстеження, методи оцінки та контролю в фізичній реабілітації**» – це вид навчально-дослідної роботи бакалавра, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНДЗ: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНДЗ: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Вид ІНДЗ – написання реферату з дисципліни «**Обстеження, методи оцінки та контролю в фізичній реабілітації**» або підготовка доповіді з презентацією за однією з переліку наданих нижче тем.

Тематика рефератів та доповідей за переліком:

1. Соматотипи в прогнозуванні можливих захворювань
2. Соматотипи в прогнозуванні фізичної підготовленості
3. Енергетика м'язової діяльності людини
4. Особливості гемодинаміки у інвалідів з враженням опорно-рухового апарату
5. Значення вегетативної нервової системи в контролі фізичної реабілітації
6. Особливості лікарського контролю при фізичній реабілітації людей похилого

віку.

7. Взаємозв'язок рухової активності і здоров'я
8. Аналіз і оцінка біологічного віку людини
9. Вікові зміни здоров'я і фізичної підготовленості.
10. Вплив фізичних вправ на обмін речовин і кардіореспіраторну систему.
11. Вплив ізометричних фізичних вправ і піднімання тягарів на систему кровообігу.
12. Структура і функція суглобів
13. Включення певних груп м'язів в рухову активність фізичної реабілітації
14. Енергетичні потреби широко використовуваних видів рухової активності фізичної реабілітації
15. Ризики при тестуванні кардіореспіраторної системи
16. Характеристика особистості в програмуванні фізичної реабілітації

11. Методи навчання

1. Словесний метод.
2. Наочний метод.
3. Вивчення та аналіз прикладного матеріалу.
4. Аналіз та синтез інформації.
5. Поєднання логічного та історичного аналізу.
6. Функціонально-структурного аналізу.
7. Порівняння та зіставлення.

12. Методи та форми контролю, розподіл балів, які отримують студенти, оцінювання

1. Поточний контроль – відвідування занять, відповіді за темами, виконання самостійної та індивідуальної роботи, написання контрольної роботи за змістовним модулем.
 2. Підсумковий контроль – диф.залік.
- Контроль з навчальної діяльності студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою результати якої оцінюються за 200-бальною шкалою.

Розподіл балів, які отримують студенти

Максимальна кількість балів за поточний контроль за ПЗ										ІНДЗ	Бали
ПЗ 1	ПЗ 2	ПЗ 3	ПЗ 4	ПЗ 5	ПЗ 6	ПЗ 7	ПЗ 8	ПЗ 9	ПЗ10		
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	2	200
ПЗ11	ПЗ12	ПЗ13	ПЗ14	ПЗ15	ПЗ16	ПЗ17	ПЗ18	ПЗ19	ПЗ20		
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10		

Здійснюється під час практичного заняття та включає загальну оцінку теоретичних та практичних знань з теми заняття:

- «5» - 10 балів;
- «4» - 8 балів;
- «3» - 6 балів;
- «2» - 0 балів.

Самостійна робота студента (доповідь написаного реферату, презентація) оцінюється: 1 – 2 балів.

13. Методичне забезпечення

1. Рекомендована література.
2. Мільтимедійний лекційний матеріал.

14. Рекомендована література

Основна:

1. Епифанов В.А. Медицинская реабилитация / Епифанов В.А. - М.: МЕДпресс-информ, 2005. - 328 с.
2. Медицинская реабилитация в спорте: Руководство для врачей и студентов / Под общ. ред. В.Н. Сокрута, В.Н. Казакова.— Донецк: «Каштан», 2011. — 620 с.
3. Михалюк Є.Л., Малахова С.М., Черепок О.О., Смирнова О.Л. Фізична реабілітація та спортивна медицина в стоматології: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Є.Л.Михалюк, С.М.Малахова, О.О.Черепок, О.Л.Смирнова. –Запоріжжя: ЗДМУ, 2011. – 160 с.
4. Мухін В. М. Фізична реабілітація / Мухін В. М. – Видання третє, перероблене та доповнене. – К. : Олімпійська література, 2009. – 488 с.
5. Полянська О. С. Основи реабілітації, фізіотерапії, лікувальної фізичної культури і масажу / За ред. В. В. Клапчука, О. С. Полянської. – Чернівці : Прут, 2006. – 208 с.
6. Романишин М.Я. Фізична реабілітація в спорті . – Рівне, 2007. - 366 с.
7. Физиологическое тестирование спортсмена высокого класса Под ред. Дж.Дункана Мак-Дугалля, Говарда Э.Уэнгера, Говарда Дж.Грина. Киев Олимпийская литература. 1998.-431 с.
8. Фізична реабілітація, спортивна медицина : підручник для студ. вищих мед. навч. закладів / В. В. Абрамов, В. В. Клапчук, О. Б. Неханевич [та ін.] ; за ред. професора В. В. Абрамова та доцента О. Л. Смирнової. – Дніпропетровськ, Журфонд, 2014. – 456 с.
9. Шаповалова В.А., Коршак В.М., Гончаренко Л.І., Халтагарова В.М., Шимеліс І. В. Спортивна медицина і фізична реабілітація - К.: Медицина, 2008. - 246 с.

Додаткова:

1. Exercises: friend or foe? / [F. J. Dargardt, W. J. McKenna, T. F. Lusher, J. E. Deanfield] // Nature reviews cardiology. – 2013. – V. 10. – P. 495-507.
2. Highlights of the American Heart Association: Guidelines for CPR and ECC / Michael R. Sayre, Marc D. Berg, Robert A. Berg [et al.]; Editor Mary Fran Hazinski. – American Heart Association, 2010. – 28 p.

15. Інформаційне забезпечення.

1. <http://sport-med.in.ua>